

DZIEWICTWO NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY WEDŁUG HIERONIMA ZE STRYDONU

Wstęp

Św. Hieronim ze Strydonu znany jest – także teologom – przede wszystkim jako lingwista, egzegeta i tłumacz Pisma Świętego². Jednak choćby pobieżna lektura jego prac, których ilość porównywalna jest w starożytności chrześcijańskiej tylko z Augustynem, pozwala stwierdzić, że zajmuje się w nich wieloma kwestiami właściwymi teologii systematycznej³. Należy do nich między innymi prawda o dziewictwie Najświętszej Maryi Panny. Chcąc lepiej zrozumieć i właściwie ocenić poglądy Strydończyka na ten temat, należy wziąć pod uwagę zarówno kontekst⁴ jego wypowiedzi, jak również ich uwarunkowania. Nie bez znaczenia w całej teologicznej twórczości tego autora jest pobyt w Betlejem oraz związane z tym środowisko pustyni, stanowiące swoiste *Sitz im Leben* w refleksji wiary Hieronima⁵. Obecność na Wschodzie to także kontakt ze wschodnią teologią, w której mariologiczne kwestie były dość mocno zakorzenione i wnikliwie rozpatrywane, czego nie zmieniają rodzące się na tym tle kontrowersje i dość burzliwe spory⁶.

Nie tylko Hieronim należy w tym czasie do wielkich propagatorów życia, w którego centrum pojawia się pokuta i umartwienie⁷. Niemniej jako chrześcijański pisarz,

¹ Ks. prof. dr hab. Edward Sienkiewicz, zatrudniony na stanowisku profesora zwyczajnego w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego; kierownik katedry Teologii Fundamentalnej i Dogmatycznej; autor kilkunastu monografii i wielu artykułów naukowych; e-mail: esienkiewicz@op.pl.

² Luciana Mirri, *La vita ascetica femminile in Girolamo* (Roma, 1992), 79–80.

³ Uznawany jest za jednego z czołowych przedstawicieli chrystologii przedchalcedońskiej, rozwijającej się w kręgach palestyńskich. Mieczysław C. Paczkowski, „Chrystologia Hieronima na tle teologii palestyńskiej przełomu IV i V wieku”, *Vox Patrum* 25, 48 (2005): 159.

⁴ Zarysowanie takiego kontekstu pozwala nie tylko lepiej zrozumieć epokę, w której żyje i tworzy Hieronim, wyodrębnić najbardziej nurtujące chrześcijańskich pisarzy problemy w tym czasie, ale również sposób rozkładania przez nich akcentów i ujmowania kwestii interesujących również innych autorów. Pod tym względem Strydończyk wyraźnie się wyróżnia od współczesnych sobie teologów – i nie tylko – podejmujących te same zagadnienia. Różnice te nie dotyczą tylko podejmowanych przez niego problemów, rozkładania akcentów, znacznie większego wyczerlenia na kwestie biblijne, ale przede wszystkim konkretnej wizji historii zbawienia, mocno wychylonej w kierunku wymiaru eschatologicznego.

⁵ Jan Czuj, *Święty Hieronim. Żywot – dzieła, charakterystyka* (Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1954), 11; Tomasz Jelonek, *Hieronim* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003), 6–34, 76–98.

⁶ Yvonne Chauffin, *Święty Hieronim*, tłum. Barbara Durbajło (Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1977), 166–177.

⁷ Grzegorz Rurański, wstęp do Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*, tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański, *Źródła Monastyczne. Starożytność 67* (Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów, 2013), 16.

stawiający w centrum poruszanych przez siebie zagadnień Chrystusa⁸ i traktujący Go jako podstawowe kryterium interpretacyjne zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu⁹, właśnie dziewictwo ukazywał jako doskonałe naśladowanie Zbawiciela¹⁰. Dziewictwu również przyznawał wyższość nad małżeństwem i wszystkimi innymi sposobami doczesnego zasługiwania. Wpisuje się to w dwa bardzo charakterystyczne i rozwijane wówczas nurty: głoszący ascezę i tym samym wyższość dziewictwa nad małżeństwem oraz opowiadający się za obroną instytucji małżeńskiej i ukazujący Maryję jako małżonkę i matkę w pełnym tego słowa znaczeniu¹¹.

1. Kontekst wypowiedzi Hieronima na temat dziewictwa Najświętszej Maryi Panny

Dziewictwu Najświętszej Maryi Panny Hieronim w całości poświęca jedno ze swoich pism polemicznych, w którym odnosi się do poglądów na ten temat Helwidiusza¹². Przy czym ograniczenie się tylko do błędnych – jak je zdecydowanie określa Strydończyk – wypowiedzi Helwidiusza nie oddaje pełnej panoramy tego problemu. Należy bowiem do niej dość charakterystyczny klimat teologicznej refleksji Hieronima i jej środowisko. Chodzi o wspomnianą już pustynię i Palestynę. „Życie na pustyni” to nie tylko nowa forma chrześcijańskiej pobożności, sposób poszukiwania tożsamości w warunkach ustania prześladowań za wiarę i dość radykalnych, ostatnich reakcji pogaństwa. To także nowy styl uprawiania teologii, w którym post i umartwienie traktowane są jako podstawowe wyznaczniki¹³. W IV w. ruch ascetyczny zyskuje sobie bardzo wielu zwolenników w Rzymie, gdzie po raz pierwszy spotyka się z nim Hieronim¹⁴, ulegając jego wpływowi. Doświadczenie to wzmacnia dojrzewające w nim od

⁸ Krzysztof Bardski, wprowadzenie do Św. Hieronim, *Komentarz do Księgi Eklezjastes*, tłum. Krzysztof Bardski (Kraków: Wydawnictwo M, 1995), 12–13.

⁹ Lorenzo Perrone, „«Four Gospels, Four Councils» – One Lord Jesus Christ. The Patristic Developments of Christology within the Church of Palestine”, *Liber Annuus* 49 (1999): 379.

¹⁰ Hieronim ze Strydonu, *Listy*, t. 1, oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czuja Monika Ożóg, *Źródła Myśli Teologicznej* 54 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2010); Hieronim ze Strydonu, *Listy*, t. 2, oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czuja Monika Ożóg, *Źródła Myśli Teologicznej* 55 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2010); Hieronim ze Strydonu, *Listy*, t. 3, oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czuja Monika Ożóg, *Źródła Myśli Teologicznej* 61 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011); Hieronim ze Strydonu, *Listy*, t. 4, oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czuja Monika Ożóg, *Źródła Myśli Teologicznej* 63 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011); Hieronim ze Strydonu, *Listy*, t. 5, oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czuja Monika Ożóg, *Źródła Myśli Teologicznej* 68 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2013), nr 22, 49, 71, 75, 123, 128, 130.

¹¹ Giancarlo Rocca, *L'adversus Helvidium di san Girolamo nel contest della letteratura ascetic-mariana del secolo IV* (Bern, 1998), 16.

¹² Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, w: Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*, tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański, *Źródła Monastyczne. Starożytność* 67 (Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów, 2013), 33–73.

¹³ Rocca, *L'adversus Helvidium di san Girolamo nel contest della letteratura ascetic-mariana del secolo IV*, 25.

¹⁴ Amat López, *La Vita consacrata. Le varie forme dale origini ad oggi* (Roma, 2001), 47.

jakiegoś czasu pragnienie udania się do Palestyny, któremu towarzyszy wzrastające przekonanie o wielkiej wartości pokuty i wyrzeczenia.

Poglądy Hieronima na temat dziewictwa związane są zatem ze zrozumieniem chrześcijańskiej ascezy w tym czasie¹⁵. Ale związane pozostają także z jego obecnością w Betlejem, którą traktował jako – trudną do osiągnięcia w inny sposób – możliwość kroczenia śladami Jezusa. Podobnie jak niełatwo – według niego – wskazać na lepszy, niż właśnie dziewictwo, sposób zasługiwania. Hieronim opowiada się więc za tymi, którzy podkreślali wartość dziewictwa jako najdoskonalsze naśladowanie Jezusa, wyraźnie kontestując wyższość i doskonałość małżeństwa, również posiadających zagorzałych i nieustępliwych zwolenników. Ci ostatni, ze zrozumiałych względów, nie dostrzegali większej wartości w pełnym umartwień i postów życiu ascetycznym¹⁶.

Jak wielkie znaczenie przyznawał Hieronim dziewictwu i jaki wpływ miało to na inne poruszane przez niego kwestie w refleksji wiary, świadczy nie tylko najbardziej odnośny w tym artykule tekst napisany przeciw Helwidiuszowi. Wiele uwagi oraz miejsca poświęca temu zagadnieniu również w swoich listach i licznych komentarzach do Ksiąg Starego i Nowego Testamentu, a także w innych pismach polemicznych. Tym niemniej zarysowana perspektywa staje się podstawowym kontekstem w jego sporze z Helwidiuszem. Hieronim bowiem, broniąc dziewictwa, broni także wartości życia ascetycznego, upatrując w Maryi nie tylko wzór takiego postępowania, ale również najdoskonalsze jego wypełnienie. Oczywiście w kluczu chrystologicznym. Natomiast Helwidiusz, ukazując Maryję jako małżonkę w pełnym tego słowa znaczeniu i zarazem matkę kilkorga dzieci, zamierza z kolei bronić wartości instytucji małżeństwa¹⁷.

Zarysowany powyżej element stosunkowo szerokiego i interesującego nas w tej części artykułu kontekstu, a przede wszystkim związana z nim analiza poglądów Hieronima, pozwala już w tym miejscu postawić dość istotne pytanie: czy wypowiadając się na temat dziewictwa Najświętszej Maryi Panny, nie czynił on tego w obronie dziewictwa jako takiego i związanego przede wszystkim z naśladowaniem Chrystusa, realizację czego – w najdoskonalszej formie – dostrzegał właśnie w Maryi? Innymi słowy, czy poglądy Hieronima w kwestii dziewictwa Maryi zostały podyktowane potrzebą obrony i gloryfikacji ascezy oraz związanego z nią dziewictwa, czy też miejsce i znaczenie Matki Jezusa w historii zbawienia przesądza o znaczeniu i obrazie dziewictwa w Kościele? Warto przy tym nadmienić, że argumentacja Hieronima w tym względzie oparta jest na wnikliwej analizie tekstów biblijnych uzyskanych dzięki jego wprost nieprzeciętnej zdolności i osiągnięć egzegetycznych¹⁸.

¹⁵ Święty Hieronim, „Żywot św. Pawła”, w: Święty Hieronim, *Żywoty mnichów: Pawła, Hilariona, Malchusa*, tłum. Bazyle Degórski, Źródła Monastyczne 10 (Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 1995), nr 17.

¹⁶ Rocca, *L'adversus Helvidium di san Girolamo nel contest della letteratura ascetic-mariana del secolo IV*, 37.

¹⁷ Rurański, wstęp do Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*, 18.

¹⁸ Bazyle Degórski, wstęp do Święty Hieronim, *Żywoty mnichów: Pawła, Hilariona, Malchusa*, tłum. Bazyle Degórski, Źródła Monastyczne 10 (Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 1995), 14.

Innym, poza pustynią i ascezą, bardzo ważnym wymiarem kontekstu wykładni Hieronima na temat dziewictwa Najświętszej Maryi Panny był toczący się w tym czasie spór na temat dziewictwa Maryi *in partu* i *post partum*, uprzedzający wyraźnie późniejsze rozstrzygnięcia Magisterium w tym względzie¹⁹. Wystarczy wspomnieć – jako tło tego problemu – poglądy Tertuliana i Orygenesusa uznających dziewictwo Maryi *ante partum* i *post partum*, ale już nie *in partu*²⁰, które musiały być dobrze znane Hieronimowi. Przy czym sam Strydończyk nie okazał się pod tym względem jakoś jednoznaczny, a przynajmniej wyrazisty. Tym bardziej oryginalny, co przez zajmujących się tymi kwestiami autorów tłumaczone jest jego ostrożnością w związku z szerzącą się wówczas herezją manicheizmu²¹, której wpływom ulegało wielu autorów chrześcijańskich, choć nie zawsze w pełni świadomie.

Jeszcze innym aspektem szerokiego kontekstu wypowiedzi Hieronima na temat dziewictwa Najświętszej Maryi Panny jest jego eschatologia. Wprawdzie rzadko opracowywana przez zajmujących się starożytnością chrześcijańską badaczy, niemniej w pismach Strydończyka bardzo charakterystyczna²². Generalnie nie tylko najczęściej obecne i najbardziej podkreślane przez niego tezy w licznych, pisanych z różnych okazji i do różnych osób tekstach, ale również związane z nimi uwagi oraz wyjaśnienia, zrozumiałe i w ogóle możliwe do wyartykułowania są tylko w perspektywie eschatologicznej²³. I raczej nie wymaga to jakiejś nieprzeciętnej znajomości reguł systematycznej refleksji wiary, aby ocenić twarde i bezkompromisowe stanowisko Hieronima w związku z dziewictwem jako usprawiedliwione rzeczywistością królestwa Bożego²⁴, którego eschatologiczny wymiar – choć zgodnie z klasyczną wykładnią doktrynalną niejedyny – jest dość oczywisty²⁵.

Jednak najbliższym kontekstem sporu, jaki Hieronim, wskazując na Maryję, prowadzi w obronie dziewictwa, jest sam Helwidiusz. Swoją naukę wyłożył on w Rzymie między rokiem 382 a 384 w piśmie przeciwko Krateriuszowi, którego wspomina

¹⁹ Rurański, wstęp do Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*, 16–17.

²⁰ David G. Hunter, Marriage, *Celibacy and Heresy in Ancient Christianity: The The Jovinianist Controversy* (Oxford, 2007), 181–187.

²¹ Rocca, *L'adversus Helvidium di san Girolamo nel contest della letteratura ascetic-mariana del secolo IV*, 44–45.

²² Degórski, wstęp do Święty Hieronim, *Żywoty mnichów*, 37.

²³ Święty Hieronim, *Komentarz do Księgi Eklezjastesa*, 26–29, 33, 48–49, 61–62. 69, 138–139.

²⁴ Hieronim ze Strydonu, *Komentarz do Ewangelii według św. Mateusza*, tłum. Jakub Korczak (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2008), 33, 66, 75–76, 90–91.

²⁵ Szczepan Pieszczoł, *Patrologia. Wprowadzenie w studium Ojców Kościoła* (Poznań–Warszawa–Lublin, 1964), 144; Hieronim ze Strydonu, „Komentarz Listu do Tytusa w jednej księdze”, w: Ambrożyjaster, Hieronim, Pelagiusz, *Komentarze do Listu św. Pawła do Tytusa. Łacińskie komentarze do Listu do Tytusa (Ambrożyjaster, Hieronim, Pelagiusz) na tle recepcji myśli Pawłowej w starożytności. Studium porównawcze*, tłum. i oprac. Arkadiusz Baron, *Źródła Myśli Teologicznej* 28 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003), nr 3, 8: 589C; 1, 2–4: 559D–560A; 1, 1: 555C; Hieronim ze Strydonu, „Komentarz do Księgi Izajasza”, *Vox Patrum* 36, 66 (2016): 552–563; Święty Hieronim, *Komentarz do Księgi Jonasza*, tłum. Ludwik Gładyszewski (Kraków: Wydawnictwo WAM, 1998), 114, 116–119.

w swoim polemicznym tekście także Hieronim²⁶. Poza tym niewiele wiadomo o Helwidiuszu, który przeszedł do historii – m.in. za sprawą Hieronima – jako błądzący rzymski pisarz chrześcijański, zaprzeczający dziewictwu Maryi i głoszący wyższość małżeństwa nad celibatem. Znaczący wpływ na niego miał wywierać ariański biskup Mediolanu Aksencjusz²⁷. Poglądy Helwidiusza poznaje się podczas lektury pisma Hieronima, który uznając swojego adwersarza za heretyka, przedstawia bardzo krótko jego naukę, aby ją w charakterystyczny dla siebie sposób podważyć i napiętnować²⁸. Na czym polega ów charakterystyczny dla Hieronima sposób postępowania? Otóż Strydonczyk w polemikach z przeciwnikami i błędnowiercami korzysta ze swojej znajomości Pisma Świętego. Odpowiada adwersarzom, wykazując ich błędy lub po prostu ignorancję w rozumieniu i interpretacji Biblii. Nie inaczej – jak zaznacza to czciciel dziewictwa Najświętszej Maryi Panny w swoim piśmie polemicznym – stara się postępować Helwidiusz, co Hieronim uznaje za przesunięcie sporu na dość korzystny dla niego grunt i w oparciu o argumentację, w której czuje się bardzo dobrze²⁹.

Powołując się na tekst z Ewangelii według św. Mateusza, Helwidiusz twierdzi, że Maryja i Józef byli małżeństwem w pełnym tego słowa znaczeniu. Stwierdzenie takie nie jest zgodne z przyjmowaną przez Hieronima i innych autorów prawdą, zgodnie z którą „zaślubiny” Jej z Józefem oznaczały oddanie Maryi pod jego opiekę (Mt 1,18–20)³⁰. Wychodząc od przywołanego tekstu z Nowego Testamentu, Helwidiusz, powołując się na następujące po nim słowa, formułuje kolejne twierdzenie, zgodnie z którym wspólne życie Maryi i Józefa było normalnym pożyciem małżeńskim, za czym ma przemawiać tekst z Ewangelii według św. Mateusza (1,24–25). Jego zdaniem występujący w nim czasownik „poznać” odnosi się wprost do aktu małżeńskiego. Poza tym Helwidiusz twierdził, że Jezus był synem pierworodnym, ale niejedynym, co – jak utrzymywał – wynika z samego określenia: „pierworodny”, wskazującego na innych braci, których wykluczałoby pojęcie: „jednorodzony”³¹. Helwidiusz stara się poprzeć tę argumentację świadectwami z Pisma Świętego (Mt 13,54–55; 27,55–56; Mk 6,2–3; 15,47; 16,1–2; J 2,12; 7,3–5; 19,27; Dz 1,14; 1 Kor 9,4–5; Ga 1,18–19). Przy czym niektórzy autorzy mówią wprost o Helwidiuszu jako upatrującym w Maryi uniwersalny wzór, trudny do realizacji jedynie przez dziewictwo. Maryja bowiem, zgodnie z tymi zapatrywaniami, jako pozostająca do urodzenia Jezusa dziewicą, a po Jego

²⁶ Przemysław Nehring, *Dlaczego dziewictwo jest lepsze niż małżeństwo? Spór o ideal w chrześcijaństwie zachodnim końca IV w. w relacji Ambrożego, Hieronima i Augustyna* (Toruń: Wydawnictwo UMK, 2005), 86.

²⁷ Aleksander Kowalski, „Helwidiusz”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6 (Lublin: Wydawnictwo KUL, 1993), kol. 670.

²⁸ Nehring, *Dlaczego dziewictwo jest lepsze niż małżeństwo?*, 87–93.

²⁹ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 2.

³⁰ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 3–4.

³¹ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 5.

narodzinach będąca wzorową małżonką, może być przykładem zarówno dla dziewczyc, jak i mężatek³².

Tezy te – stanowiące najbliższy kontekst apologii dziewictwa Maryi w wydaniu Strydończyka – spotkały się z jego odpowiedzią, w której interpretacji Pisma Świętego dokonanej przez Helwidiusza przeciwstawia własną znajomość Biblii oraz umiejętności egzegetyczne. Niemniej chcąc zmierzyć się z poglądami Helwidiusza, Hieronim najpierw wzywa pomocy Ducha Świętego, uznając słowa Biblii³³ za bardziej odpowiednie i bardziej skuteczne niż jakiegokolwiek inne sposoby argumentacji, także te zaczerpnięte z kruczków dialektyki właściwej arystotelesowskiemu sposobowi dowodzenia³⁴.

2. Czy Maryja była faktyczną – jak tego dowodzi Helwidiusz – żoną Józefa?

Odnosząc się do twierdzenia Helwidiusza, że Maryja została poślubiona Józefowi, aby być jego małżonką, Hieronim najpierw wskazuje na jego niekonsekwencję. Helwidiusz bowiem raz nazywa Maryję zaślubioną, a innym razem małżonką. Hieronim stawia pytanie: czy według Helwidiusza została zaślubiona, aby zostać małżonką, co w jego rozumieniu miało przesądzać o tym, że nie została dana Józefowi tylko pod opiekę?³⁵ Poszukując na nie odpowiedzi, odnosi się do rozumienia przez Helwidiusza słowa: „zanim” (Mt 1,18). Chce on je postrzegać jako możliwe tylko przy koniecznym następstwie czynności, do której ono się odnosi. I tak Helwidiusz twierdzi, że zdanie: „wpierw nim zamieszkali razem” przesądza o tym, że Maryja i Józef musieli ze sobą razem zamieszkać. Strydończyk jednak wskazuje – odwołując się do innych przykładów z Biblii (np. Ps 6,6) – na zastosowanie tego terminu wobec sytuacji, o której wcześniej myślano, a która niekoniecznie musiała nastąpić. Hieronim zarysowuje wprawdzie perspektywę wskazującą na wspólne zamieszkanie w przyszłości, ale – zauważa – w międzyczasie Maryja znalazła się brzemienną, co wpłynęło na ustąpienie zamiaru Józefa zamieszkania z Maryją wskutek Jej poczęcia. Zaślubienie Józefowi Maryi nie oznacza zatem, według Strydończyka, konieczności małżeństwa, ponieważ Pismo Święte wielokrotnie nazywa żonę zaślubioną i odwrotnie (Pwt 20,7; 22,25). Podobnie Hieronim rozprawia się z partykułą „aż” w zdaniu: „I nie poznał Jej [Józef], aż porodziła Syna”³⁶.

Zaślubiny, które nie muszą oznaczać posiadania męża, Hieronim traktuje jako spowodowane potrzebą poznania pochodzenia Maryi dzięki Józefowi, którego była krewną. Poza tym, aby nie została ukamienowana jako wiarołomna. Wreszcie, aby miała opiekę Józefa podczas ucieczki do Egiptu. Podobnie Józef nazywany był – także przez samą Maryję (Łk 2,48) – ojcem Jezusa, co miało służyć zachowaniu dobrego imienia

³² Maria Ignazia Danieli, *La perenne verginita di Maria* (Roma, 1988), 12.

³³ Maria Ignazia Danieli, wstęp do *La perenne verginità di Maria* (Roma, 1988), 5.

³⁴ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 2.

³⁵ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 4.

³⁶ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 5.

Maryi. Z tych samych przyczyn nazywa się pewne osoby braćmi Pana³⁷. Natomiast czasownik „poznać” oznacza w Piśmie Świętym nie tylko poznanie fizyczne, właściwe aktowi małżeńskiemu, ale również duchowe, oznaczające przyswojenie sobie jakiejś wiedzy (Łk 2,43)³⁸. Hieronim jest przekonany o tym, że Józef nie poznał Maryi (w znaczeniu aktu małżeńskiego) ani przed zrodzeniem przez Nią Jezusa, ani po porodzie. Zwłaszcza że w tym drugim przypadku musiały ustąpić jakiegokolwiek jego wątpliwości co do widzenia i przesłania anioła³⁹.

Strydończyk broni dziewictwa Maryi także w piśmie polemicznym *Przeciw Jowinianowi*. Podobnie jak w sporze z Helwidiuszem czyni to we właściwym sobie kluczu chrystologicznym i na podstawie rzetelnej interpretacji Pisma Świętego. Pochylając się nad fragmentami z Nowego Testamentu, opisującymi pogrzeb Jezusa, w symbolice skalnego grobu, w którym nikt wcześniej ani później nie został złożony, dostrzega wyraźne odniesienie do Dziewicy. Jako *zamknięta* jest Ona w rozumieniu Hieronima również *zapieczętowana*, jak został zapieczętowany grób Zbawiciela⁴⁰. W tym kontekście bardzo interesująco przedstawia się interpretacja fragmentu Księgi Izajasza, w którym mowa jest o „Pannie (*alamah*), która poczne i porodzi Syna i nazwie Go imieniem Emmanuel” (Iz 7,14). Znając zastrzeżenie Żydów, zgodnie z którym *alamah* nie oznacza dziewicy, ponieważ określa się ją terminem *betulah*, Strydończyk pisze o dziewicy ukrytej, a nie jako takiej. Chodzi mu o wyrażenie dziewictwa niejako „ponadto”, ponieważ nie każda dziewica jest w takim sensie ukryta; usunięta z zasięgu przypadkowego spojrzenia mężczyzn. Innymi słowy „zapieczętowana”. Hieronim, powołując się na teksty ze Starego Testamentu, między innymi z Księgi Rodzaju, gdzie jest mowa o – jak się wyraził – „przeogromnej wstrzemięźliwości Rebeki” (Rdz 24,42–44), pojęcie „ukryta” rozumie w związku z wielką troską rodziców o swoje dziecko. Przy tej okazji podkreśla, że nigdzie w Piśmie Świętym terminu *alamah* nie używa się wobec kobiety zamężnej.

W tym samym tekście *Przeciw Jowinianowi*, chcąc dokonać rozstrzygnięcia na korzyść wyższości dziewictwa nad małżeństwem, pyta, dlaczego Duch Święty nie wybrał żadnej małżonki ani wdowy? Dlaczego nie skierował się do Anny, córki Fanuela z pokolenia Asera, znanej z nieustannych modlitw w świątyni i surowych postów? Udzielając odpowiedzi, zauważa, że nawet dobre uczynki i posty, ale bez praktykowania dziewictwa, nie zdołały sprawić nadejścia Ducha Świętego. Dlatego to nie ona została matką Pana⁴¹. Matka Jezusa – w najgłębszym przekonaniu Hieronima – nie była faktyczną żoną Józefa, tak jak przywołane przez niego w tym tekście inne kobiety – małżonki i wdowy.

³⁷ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wiecznym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 4.

³⁸ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wiecznym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 6.

³⁹ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wiecznym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 7.

⁴⁰ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Jowinianowi”, w: Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*, tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański, Źródła Monastyczne. Starożytność 67 (Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 2013), nr 31.

⁴¹ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Jowinianowi”, nr 32.

3. Wstrzemięźliwość Józefa po narodzinach Jezusa

W ramach odpowiedzi Helwidiuszowi na to, że Maryja była faktyczną żoną Józefa, mieści się problem wstrzemięźliwości Józefa ze względu na Boże macierzyństwo. Wypada jednak – jak chociażby czyni to sam Strydończyk – zająć się tą kwestią osobno. Bezspornym faktem, zarówno dla Helwidiusza, jak i Hieronima, pozostaje wstrzemięźliwość Józefa przed narodzinami Jezusa ze względu na słowa anioła (Mt 1,20)⁴². Czy Józef mógł się zbliżyć do Maryi po narodzinach Jezusa – pyta Hieronim – słysząc z ust pasterzy, o czym im mówił anioł (Łk 2,10–11)? Czy mógł to uczynić, widząc sprawiedliwego Symeona, trzymającego na rękach Jezusa i wygłaszającego o Nim świadectwo (Łk 2,29–30); widząc prorokinię Annę, mędrców, gwiazdę, Heroda i będąc świadkiem wielu innych cudownych wydarzeń?⁴³ Potwierdzając wstrzemięźliwość Józefa, także po zrodzeniu Jezusa przez Maryję, Hieronim odwołuje się do Prawa (Kpł 12,4). Analizując bardzo szczegółowo opisy ewangelistów, ukazuje Prawo jako tworzące wprost sytuację przemawiającą za dziewictwem Maryi po urodzeniu Syna i za wstrzemięźliwością Józefa, ponieważ trudno ich posądzać o nieprzestrzeganie Prawa⁴⁴. Hieronim rysuje w tym miejscu obraz narodzin Jezusa i czasu następującego zaraz po nim oraz obraz Matki Zbawiciela i sprawiedliwego Józefa, którzy są bardzo dalecy w swoich pragnieniach i czynach od jakiegokolwiek nieprzyzwoitości, a tym bardziej od przekroczenia przepisów Prawa (Kpł 12,2–4). Nakazywało ono kobiecie po urodzeniu chłopca pozostawanie w domu przez trzydzieści trzy dni dla oczyszczenia krwi. Postępowanie zarówno Józefa, jak i Maryi zgodnie z przypuszczeniami Helwidiusza równałoby się, zdaniem Hieronima, w perspektywie przywołanego przepisu Prawa ich nieprzyzwoitości, a nawet „wyuzdania” oraz „nieokiełznania” (Jr 5,8), co Maryi i Józefowi nie sposób – jak podkreśla Strydończyk – przypisywać⁴⁵.

Za innymi urodzonymi przez Maryję synami – braćmi Jezusa, według Helwidiusza, ma przesądzać tekst mówiący o powiciu przez Nią Syna „pierworodnego”, a nie „jednorodzonego” (Łk 2,4–6). Hieronim odpowiada na to, wskazując, że każdy jednorodzony syn jest pierworodnym, choć nie każdy pierworodny jest jednorodnym. I znów, odwołując się do tekstów Pisma Świętego, dowodzi, że mówiąc o synu pierworodnym, nie zawsze autor natchniony ma na myśli inne dzieci, ponieważ – jak podkreśla – pierworodnym jest nie tylko ten, po którym przychodzą inni, ale również ten, po którym już nikt się nie urodził (Lb 18,15–17). Hieronim wzmacnia swoje dowodzenie konkretnym przepisem Prawa odnoszącym się do wszystkich pierworodnych, co samo w sobie nie musi zakładać istnienia rodzeństwa. Chodzi o pierworodnych synów i pier-

⁴² Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 8.

⁴³ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 8.

⁴⁴ Arkadiusz Baron, „Komentarz do Listu do Tytusa Hieronima”, w: Ambroziejaster, Hieronim, Pelagiusz, *Komentarze do Listu św. Pawła do Tytusa. Łacińskie komentarze do Listu do Tytusa (Ambroziejaster, Hieronim, Pelagiusz) na tle recepcji myśli Pawłowej w starożytności. Studium porównawcze*, tłum. i oprac. Arkadiusz Baron, *Źródła Myśli Teologicznej* 28 (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003), 69.

⁴⁵ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 9–10.

worodne zwierzęta, ofiarowanych Panu i składanych w ofierze jako pamiątkę i zarazem wdzięczność Jhwh za zachowanie pierworodnych w Izraelu, przebywających w domu niewoli, w przeciwieństwie do pierworodnych Egipcjan (Łk 22,24; Wj 12,29). Użycie w tym przypadku słowa *jednorodzony* całkowicie wypaczałoby – zdaniem Hieronima – sens takiej wypowiedzi. Maryja i Józef wypełniają zatem Prawo mówiące o pierworodnym, którym był z całą pewnością Jezus⁴⁶.

W tym kontekście Hieronim podważa twierdzenia Helwidiusza mówiące o tym, że Pismo Święte wielokrotnie mówi o braciach Jezusa (Mt 12,47; J 2,12; 7,3–4; 7,5; Mk 6,2–3; Mt 13,54–55; Dz 1,14). Skoro Maryja miała innych synów (J 19,27), to dlaczego – pyta Strydończyk – Jezus oddał Matkę stojącą pod krzyżem Janowi?⁴⁷ Hieronim, analizując bardzo dokładnie poszczególne fragmenty Nowego Testamentu, zwraca uwagę nie tylko na pojawiające się w nich różne osoby o tych samych imionach, ale również na różne nazwy biblijne odnoszące się do tej samej osoby lub rzeczy. Na tej podstawie wykazuje błędną interpretację Helwidiusza, zarzucając mu jednocześnie świadome przemilczanie niektórych urywków Pisma Świętego wszędzie tam, gdzie kłóci się to z jego tezami⁴⁸. Pisze przy tym o czterech znaczeniach słowa „brat” w Piśmie Świętym: na podstawie jednej natury (Pwt 15,12; 17,14; 22,1; Rz 9,3), narodu (Rdz 11,27; 12,4–5; 13,8; 13,11; 14,14; 14,16), pokrewieństwa (Rdz 27,43; 29,1–12; 29,15; 31; 36–37) i uczucia. W tym ostatnim przypadku chodzi o znaczenie duchowe (Ps 22,23; 133,1; J 20,17) i potoczne (Iz 66,5; 1 Kor 5,11). Biorąc pod uwagę te wszystkie znaczenia i bogato ilustrując je tekstami biblijnymi, Hieronim stwierdza, że w Nowym Testamencie mowa jest o krewnych Jezusa, których nazywa się Jego braćmi⁴⁹.

Podsumowując ten wątek swojej argumentacji, Hieronim bardzo niepochlebnie wyraża się o Helwidiuszu. Wyśmiewa jego styl, błędy językowe, ubóstwo wyrazu, niedojrzałość, ale przede wszystkim zarzuca mu nierzetelność, zarówno w powoływaniu się na Pismo Święte, jak i innych autorów, których przytacza – jak podkreśla Strydończyk – wybiórczo⁵⁰. Nazywa go wprost „głupcem” skupionym w swojej złości i przewrotności na krzywdzie Dziewicy! Oskarża go przy tym o chęć pozyskania sławy. Z braku jakichkolwiek możliwości stania się znanym w sposób uczciwy, Helwidiusz – zdaniem Hieronima – dąży do tego przez przestępstwo. Podobnie jak przywołany w tym miejscu przez Strydończyka szewc Herostratos, który nie mogąc wymyśleć żadnego dobrego i przynoszącego sławę dzieła, podpalił w roku 356 po Chr. świątynię Artemidy (Diany).

⁴⁶ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 11–12.

⁴⁷ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 13–15.

⁴⁸ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 15–16.

⁴⁹ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 17.

⁵⁰ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 18–19.

Hieronim, porównując Helwidiusza do Herostratos, nazywa go „podpalaczem Ciała Pańskiego, plamiącym sanktuarium Ducha Świętego”⁵¹.

4. Czy dziewictwo może być zrównane z małżeństwem?

Z kolei Helwidiusza, powątpiewającego w to, że dziewice lepsze są od Abrahama, Izaaka i Jakuba, którzy ożenili się i mieli dzieci, Hieronim nazywa „tańczącym wielbłądem”. Odnosi się to także do argumentacji adwersarza Strydończyka mówiącego o codziennym stwarzaniu przez Boga dzieci w łonach matek, co – jego zdaniem – nie powinno być przyczyną wstydu z tego powodu, że Maryja po narodzeniu Jezusa żyła po małżeńsku, ponieważ wstydlive byłoby dla Boga także przyjście na świat w ludzkiej naturze. Helwidiusz i Hieronim powołują się na to samo źródło – Słowo Boże. Ale – przynajmniej w niektórych kwestiach – interpretują je inaczej. Przywołując okrucieństwo i hańbę krzyża, narodziny Jezusa Chrystusa i wszystko, co się z tym wiąże i do czego odwołuje się Helwidiusz w celu uzasadnienia swoich tez, Hieronim nazywa *kenozą* Boga, która w żadnym sensie nie narusza dziewictwa Maryi. „O tym bowiem czytamy w Piśmie Świętym i dlatego wierzymy”⁵² – napisze, przeciwstawiając swojemu przeciwnikowi, poza rzetelnością w pracy nad Pismem Świętym, również swoją wiedzę i umiejętności, czego jest świadomy. Człowiek nie wierzy zaś – podkreśla Hieronim – w to, czego nie znajduje w Biblii. Przy czym zapewnia, że nie gardzi małżeństwem, ponieważ i dziewictwo jest jego owocem. Nie tylko podtrzymuje prawdę o tym, że Maryja pozostała dziewicą, ale opowiada się także za dziewictwem Józefa ze względu na Maryję, aby z dziewiczego małżeństwa narodził się dziewiczy Syn. Podejmuje jednak wyzwanie związane z poglądami Helwidiusza i nie uchyla się przed porównaniem małżeństwa do dziewictwa, co – jak dostrzega – niesie ze sobą konieczność bardziej wnikliwego zatrzymania się nad tekstem zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. Strydończyk przekonuje swoich czytelników, że nie ma intencji wprowadzania między jedną a drugą tradycję różnicy. Zwłaszcza w kwestii wartościowania ich. Ma tu na myśli przede wszystkim opisy odnoszące się do tych, którzy wstąpili w związki małżeńskie i którzy z tego zrezygnowali. Stwierdza natomiast, że w związku ze Starym i Nowym Testamentem istnieją różne rozporządzenia, a ci, którzy im podlegają, znajdują się w różnych okolicznościach. W odróżnieniu do żyjących w czasach Starego Przymierza współcześni Hieronimowi – jak zauważa – „doświadczają już końca wieków”⁵³. W czasach ostatecznych, o nadejściu których Hieronim jest przekonany, co uzasadnia odwołując się do słów św. Pawła Apostoła, bardziej przystoi troszczyć się o sprawy Pana i o to, aby Jemu się przypodobać, a nie mężowi, zabiegając o dobra tego świata (1 Kor 6,17; 7,29–34). „Las po to urósł, aby zostać wyciętym, pole obsiewa się, aby zebrać żniwo. Już świat jest pełen, ziemia nas nie obejmuje. Codziennie wycinają

⁵¹ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 18.

⁵² Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 20.

⁵³ Hieronim ze Strydonu, *Komentarz do Ewangelii według św. Mateusza*, 116–117, 175–185.

nas wojny, zabierają choroby, pochłaniają burze morskie, a my pomimo tego waśnimy się o miedzę” – napisze, uzasadniając wyrzeczenie i ofiarę w czasach ostatecznych⁵⁴.

Hieronim – przywołując atmosferę i klimat życia małżeńskiego, rodzinnego, charakteryzującego się gwarem, hałasem dzieci, licznymi wydatkami, problemami – pyta o czas, możliwości myślenia o Bogu w takich okolicznościach. Jak utrzymuje, jedno oddała od drugiego i jedno drugiemu przeszkadza. Jakakolwiek próba pogodzenia tych spraw – w oczach Hieronima – jest skazana na niepowodzenie i owocuje głębokim rozdarciem w człowieku. Nie przeczy jednak, że zarówno między wdowami i mężatkami znajdują się święte kobiety. Ma na myśli jednak tylko takie, które wyrzekły się swojego statusu małżeńskiego i nawet przy konieczności życia w małżeństwie naśladowują czystość dziewic. Dowodem na słuszność tych słów ma być świadectwo apostoła, przez którego przemówił sam Chrystus: „Ta, która nie jest zamężna, troszczy się o sprawy Pana, o to, by była święta i ciałem, i duchem. Ta zaś, która wyszła za mąż, zabiega o sprawy świata, o to, jak by się przypodobać mężowi” (1 Kor 7,34)⁵⁵. Przy czym Hieronim ukazuje apostoła jako doradzającego jedynie to, co jest lepsze, w tym czasie korzystniejsze dla człowieka. Nie chodzi więc o stawianie wymagań wbrew naturze, ponad ludzkie siły i możliwości, a tym bardziej zmuszanie i zastawianie zasadzki. Dziewictwo bowiem – jak napisze w piśmie polemicznym przeciw Jowinianowi, przywołując fragmenty Księgi Pieśni nad Pieśniami (4,12–13; 5,10, 16; 7,2) – jest dobrowolne⁵⁶. Ale nie zmienia to jego przekonania co do tego, że im trudniejsze wymaganie i zobowiązanie oraz dobrowolność, tym większa zasługa. Zwłaszcza kiedy nie wszyscy się na to zdobywają. Do grona owych szczególnie zasłużonych – jego zdaniem – należą ci, którzy zgodnie z Księgą Apokalipsy idą za Barankiem i nie splamili swych szat, ponieważ pozostali dziewicami (Ap 14,4).

Hieronim kończy swoje pismo polemiczne, usprawiedliwiając się nieco z retorycznych zapędów, czego na wstępie wyraźnie się wyrzekął. Podobnie jak retorskich popisów. Jakoby przestrzega Helwidiusza przed pogrążaniem się w błędzie i konsekwencjami tego, ale owa przestroga jest także okazją do ogłoszenia swojego zwycięstwa nad interlokutorem. Ewentualny atak Helwidiusza w odpowiedzi na swoje argumenty poczytuje sobie za szczególny zaszczyt, ponieważ – jak napisze – wcześniej takowy został skierowany przeciwko dziewicy Maryi⁵⁷.

Zakończenie

Św. Hieronim ze Strydonu bez wątpienia był wielkim czcicielem i obrońcą dziewictwa Najświętszej Maryi Panny. W obronę tę i zarazem w pochwałę wprost wyjątkowego powołania Maryi ze względu na Jezusa Chrystusa, co przesądza o Jej miejscu oraz

⁵⁴ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 23.

⁵⁵ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 22–23.

⁵⁶ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Jowinianowi”, nr 31.

⁵⁷ Hieronim ze Strydonu, „Przeciw Helwidiuszowi o wieczystym dziewictwie błogosławionej Maryi”, nr 24.

znaczeniu w historii zbawienia, Strydończyk zaangażował cały swój geniusz retorski, polemiczny, lingwistyczny i egzegetyczny. W nie mniejszym stopniu swoją wyjątkową znajomość Pisma Świętego i najbardziej aktualnych w swoim czasie kwestii teologicznych. Odpowiedź jednak na postawione na początku tego artykułu pytanie o obronę przez Hieronima dziewictwa jako takiego na podstawie realizacji tegoż przez Matkę Jezusa czy też o pochwałę przede wszystkim Jej życia ze względu na dziewictwo, nad którym tak głęboko i z takim zaangażowaniem się pochyla, nie może być jednostronna. Tym bardziej powierzchowna i ogólna. W każdym bowiem takim przypadku byłaby również niepełna i nieodpowiadająca dość złożonej sytuacji, której nie wolno pomijać, chcąc taką odpowiedź rzetelnie sformułować.

Na złożoność tę składa się przede wszystkim osoba Hieronima, właściwy mu temperament, zainteresowania, sposób życia i rozumienie oraz realizacja otrzymanego od Boga powołania. Choć wciąż, mimo bardzo odległego od naszych czasów życia i działania, ma on nam coś ważnego do powiedzenia, to w gruncie rzeczy pozostaje „dzieckiem” swojej epoki. Wprawdzie bardzo wyróżniającym się, ale dosłownie zanurzonym w najbardziej właściwych jej problemach. Należały do nich obrona chrześcijaństwa przed zanikającym, ale wówczas wciąż jeszcze dochodzącym do głosu pogaństwem⁵⁸. Poza tym bardzo charakterystyczny styl życia pustelniczego, skierowany na ascezę i angażujący w tym celu systematyczną refleksję teologiczną, w której podejmowano tematy związane z życiem i miejscem w ekonomii zbawienia Najświętszej Maryi Panny. Nie powinno się również tracić z oczu bardzo ważnego momentu w dziejach myśli chrześcijańskiej, który zadecydował praktycznie o jej późniejszym obrazie, a mianowicie spotkania – dzięki takim autorom jak m.in. Hieronim – Wschodu i Zachodu. Ideał dziewictwa zatem, według Hieronima, realizowany w sposób doskonały przez Maryję, nie może być odrywany od wydarzenia Jezusa Chrystusa stanowiącego jego najbardziej gruntowne uzasadnienie i zarazem podstawę. Podobnie jak – zdaniem Hieronima – nie może być traktowany jako ideał na tyle odległy, aby można było się zwalniać z potrzeby jego realizacji z jakiegokolwiek powodu, a więc także z powodu obrony małżeństwa. Jako niekonieczny wprawdzie, czyli nienarzucany bezwzględnie wszystkim wierzącym w Chrystusa, pozostaje on obowiązującą formą zasługiwania i przez to w perspektywie królestwa Bożego najbardziej nobilitującą, czego najlepszym przykładem oraz świadectwem pozostaje Najświętsza Maryja Dziewica.

⁵⁸ Leon Nieścior, wstęp do *Pisma polemiczne*, tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański (Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 2013), 80.

Bibliografia

- Bardski, Krzysztof. Wprowadzenie do Św. Hieronim, *Komentarz do Księgi Eklezjastesza*. Tłum. Krzysztof Bardski, 5–20. Kraków: Wydawnictwo M, 1995.
- Baron, Arkadiusz. „Komentarz do Listu do Tytusa Hieronima”. W: Ambrożyjaster, Hieronim, Pelagiusz, *Komentarze do Listu św. Pawła do Tytusa. Łacińskie komentarze do Listu do Tytusa (Ambrożyjaster, Hieronim, Pelagiusz) na tle recepcji myśli Pawłowej w starożytności. Studium porównawcze*. Tłum. i oprac. Arkadiusz Baron. Źródła Myśli Teologicznej 28, 61–80. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003.
- Chauffin, Yvonne. *Święty Hieronim*. Tłum. Barbara Durbajło. Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1977.
- Czuj, Jan. *Święty Hieronim. Żywot – dzieła, charakterystyka*. Warszawa: Wydawnictwo PAX, 1954.
- Danieli, Maria Ignazia. *La perenne verginita di Maria*. Roma, 1988.
- Danieli, Maria Ignazia. Wstęp do *La perenne verginità di Maria*, 5. Roma, 1988.
- Degórski, Bazyli. Wstęp do Święty Hieronim, *Żywoty mnichów: Pawła, Hilariona, Malthusa*. Tłum. Bazyli Degórski. Źródła Monastyczne 10, 11–57. Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 1995.
- Hieronim ze Strydonu. *Komentarz do Ewangelii według św. Mateusza*. Tłum. Jakub Korczak. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2008.
- Hieronim ze Strydonu. *Komentarz do Księgi Eklezjastesza*. Tłum. Krzysztof Bardski. Kraków: Wydawnictwo M, 1995.
- Hieronim ze Strydonu. „Komentarz do Księgi Izajasza”. *Vox Patrum* 36, 66 (2016): 552–563.
- Hieronim ze Strydonu. „Komentarz Listu do Tytusa w jednej księdze”. W: Ambrożyjaster, Hieronim, Pelagiusz, *Komentarze do Listu św. Pawła do Tytusa*. Tłum. i oprac. Arkadiusz Baron, 128–190. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003.
- Hieronim ze Strydonu. *Listy*. T. 1. Oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czujka Monika Ożóg. Źródła Myśli Teologicznej 54. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2010.
- Hieronim ze Strydonu. *Listy*. T. 2. Oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czujka Monika Ożóg. Źródła Myśli Teologicznej 55. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2010.
- Hieronim ze Strydonu. *Listy*. T. 3. Oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czujka Monika Ożóg. Źródła Myśli Teologicznej 61. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011.
- Hieronim ze Strydonu. *Listy*. T. 4. Oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czujka Monika Ożóg. Źródła Myśli Teologicznej 63. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011.
- Hieronim ze Strydonu. *Listy*. T. 5. Oprac. na podstawie tłumaczenia ks. Jana Czujka Monika Ożóg. Źródła Myśli Teologicznej 68. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2013.
- Hieronim ze Strydonu. „Przeciw Helwidiuszowi o wiecznym dziewictwie błogosławionej Maryi”. W: Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*. Tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański. Źródła Monastyczne. Starożytność 67, 33–73. Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 2013.
- Hieronim ze Strydonu. „Przeciw Jowinianowi”. W: Hieronim ze Strydonu, *Pisma polemiczne*. Tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański. Źródła Monastyczne. Starożytność 67, 115–384. Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 2013.
- Hieronim ze Strydonu. „Żywot św. Pawła”. W: Święty Hieronim, *Żywoty mnichów: Pawła, Hilariona, Malthusa*. Tłum. Bazyli Degórski. Źródła Monastyczne 10, 85–112. Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 1995.

- Hunter, David G. *Marriage, Celibacy and Heresy in Ancient Christianity: The The Jovinianist Controversy*. Oxford, 2007.
- Jelonek, Tomasz. *Hieronim*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2003.
- Kowalski, Aleksander. „Helwidiusz”. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 6 (kol. 670). Lublin: Wydawnictwo KUL, 1993.
- López, Amat. *La Vita consacrata. Le varie forme dale origini ad oggi*. Roma, 2001.
- Mirri, Luciana. *La vita ascetica femminile in Girolamo*. Roma, 1992.
- Nehring, Przemysław. *Dlaczego dziewictwo jest lepsze niż małżeństwo? Spór o ideal w chrześcijaństwie zachodnim końca IV w. w relacji Ambrożego, Hieronima i Augustyna*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 2005.
- Nieścior, Leon. Wstęp do *Pisma polemiczne*. Tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański, 77–113. Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 2013.
- Paczkowski, Mieczysław C. „Chrystologia Hieronima na tle teologii palestyńskiej przełomu IV i V wieku”. *Vox Patrum* 25, 48 (2005): 159–186.
- Perrone, Lorenzo. „«Four Gospels, Four Councils» – One Lord Jesus Christ. The Patristic Developments of Christology within the Church of Palestine”. *Liber Annuus* 49 (1999): 357–396.
- Pieszczoł, Szczepan. *Patrologia. Wprowadzenie w studium Ojców Kościoła*. Poznań–Warszawa–Lublin, 1964.
- Rocca, Giancarlo. *L'adversus Helvidium di san Girolamo nel contest della letteratura ascetic-mariana del secolo IV*. Bern, 1998.
- Rurański, Grzegorz. Wstęp do *Hieronim ze Strydonu, Pisma polemiczne*. Tłum. Wojciech Kania, Leon Nieścior, Grzegorz Rurański. Źródła Monastyczne. Starożytność 67, 13–31. Kraków: Wydawnictwo Benedyktynów z Tyńca, 2013.
- Święty Hieronim. *Komentarz do Księgi Jonasza*. Tłum. Ludwik Gładyszewski. Kraków: Wydawnictwo WAM, 1998.

Streszczenie

Hieronim ze Strydonu podejmuje się obrony dziewictwa NMP ze względu na Jezusa Chrystusa. Za najdoskonalszy sposób naśladowania Zbawiciela uznaje życie ascetyczne, prowadzone w warunkach pustyni. W ramach takiej formy realizacji chrześcijańskiego powołania – według Hieronima – znajduje się przede wszystkim dziewictwo, o czym świadczy treść jego pism. W jednym z nich, skierowanym przeciw Helwidiuszowi, broni dziewictwa NMP, w jego przekonaniu doskonale realizującej ten ideał chrześcijańskiego życia. Obrona i zarazem apologia dziewictwa, a w związku z tym także cześć oddawana Matce Jezusa, pozwalają zapoznać się z umiejętnościami lingwistycznymi i egzegetycznymi Hieronima, a przede wszystkim jego znajomością Pisma Świętego, oraz z najczęściej podejmowanymi w tym czasie kwestiami teologicznymi, do których należą, momentami dość burzliwe, spory na temat dziewictwa NMP.

Słowa kluczowe: Najświętsza Maryja Panna, dziewictwo, św. Hieronim, Helwidiusz, Jowinian, asceza, pustynia, małżeństwo

Abstract

VIRGINITY OF THE BLESSED VIRGIN MARY ACCORDING TO HIERONYMUS OF STRYDON

Hieronimus of Strydon takes on the defence of the virginity of Virgin Mary because of Jesus Christ. He recognizes ascetic life run in the desert conditions as the most perfect way of imitating our Saviour. According to Hieronymus, in this way of implementation of Christian vocation most important thing is virginity. He wrote on this in his works. In one of his writings, aimed against Helvidius, he defends the virginity of Virgin Mary. He believes that she implements this ideal of Christian life in a perfect way. The defence and the same time an apology of Christianity, which means also veneration of the Mother of Jesus, allow us to learn of his linguistic, exegetic skills and mostly of his knowledge of the Bible. Apart from that the most frequently undertaken theological questions are, sometimes quite turbulent, arguments on the virginity of Virgin Mary.

Keywords: Virgin Mary, virginity, st. Hieronimus, Helvidius, Jovinian, asceticism, desert, marriage